

Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması¹

Selma BATUM²

Aydan AYDIN³

Özet

Bu araştırmada Flood, Bulgrin ve Morgan (2013) tarafından geliştirilen Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği (OYTTÖ)'nin Türkçe'ye uyarlanması amaçlanmıştır. OYTTÖ'nin yapı geçerliğini sınamak amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmış ve üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin alt boyutları ve toplam puan arasındaki korelasyonlarda anlamlı bir ilişki bulunmuştur. OYTTÖ'nin ölçüt-bağımlı geçerliği için Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmış ve OYTTÖ ile arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki ($p<,001$) bulunmuştur. Ölçeğin test tekrar test güvenilirliği ,72; Cronbach Alpha içtutarlık katsayısı ,87 olarak hesaplanmıştır. Madde analizi sonucu, madde-toplam ve madde-kalan korelasyonlarının anlamlı olduğu ($p<,001$); t testi kullanılarak yapılan (alt-üst %27) analizler sonucu maddelerin ve faktörlerin ayırt edici olduğu saptanmıştır. AFA sonucunda elde edilen faktör yapısının gözlenen veri setiyle uyum yeteneğini sınamak amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. DFA sonucu elde edilen standartlaştırılmış faktör yük değerleri (,31-,91), t değerleri ($t>2,58$; $p<,001$) ve uyum iyiliği değerleri dikkate alınarak modelin kabul edilebilir bir model olduğu görülmüştür. Model için uygulanan DFA sonucunda elde edilen χ^2/df oranı 2,40'dır. Diğer uyum değerlerinden RMSEA=0.071, GFI=0.84, AGFI=0.81, RMR=0.43, SRMR=0.73, CFI=0.94, NFI=0.90, NNFI=0.94 olarak hesaplanmıştır.

Anahtar kelimeler: Öğretmen, otizm, toplumsal tutum, tutum ölçeği

Adapting the Scale Of Societal Attitudes Towards Autism Scale Into Turkish

Abstract

This study aims to adapt the scale of Societal Attitudes Towards Autism Scale (SATA) developed by Flood, Bulgrin and Morgan (2013) into Turkish. In order to assess the construct validity of the SATA, the Exploratory Factor Analysis (EFA) was applied and a three-factor structure was obtained. Considering

¹ Bu makale birinci yazarın yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

²Uzman, Kayışdağı Arifpaşa İlkokulu, İstanbul, Türkiye. E-posta: selmabatun@outlook.com

³ Doç Dr, Marmara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye.

the correlation between the sub-dimensions of the scale and the total score, it was found that there is a significant relationship between the two. For the criterion-dependent validity of the scale, the Scale of Attitudes Towards Disabled Persons Scales was used and a significant positive relationship ($p<.001$) was found between this scale and the SATA. Test-retest reliability of the scale was found to be .72 and Cronbach Alpha internal consistency coefficient was calculated as .87. As a result of the item analysis, it was revealed that the item-total and item-remainder correlations were significant ($p<.001$), and the t test analysis (up-down 27%) showed that the items and the factors were discriminatory. The Confirmatory Factor Analysis (CFA) was performed in order to assess the compatibility ability of the factor structure obtained as a result of the EFA with the observed data set. Considering the standardized factor load values obtained as a result of CFA (.31-.91), t values ($t>2.58$; $p<.001$) and goodness of fit values, it is realized that the model was an acceptable model. The χ^2/df ratio obtained as a result of the CFA applied for the model is 2.40. The other correspondence values are as follows: RMSEA=0.071, GFI=0.84, AGFI=0.81, RMR=0.43, SRMR=0.73, CFI=0.94, NFI=0.90, NNFI=0.94.

Keywords: Teacher, autism, societal attitude, attitude scale

Giriş

Özel gereksinimli bireylerin geçmişten günümüze, farklı şekillerde toplumdan uzaklaştırma ve izole edilme gibi durumlarla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir. Geleneksel bakış açısıyla yetersizliği olan birey ve ailelerinin trajik bir sorunu (Barnes ve Oliver, 1993) olarak algılanan özel gereksinimlilik olgusu, günümüzde toplumsal dünyaya yönelmiş, tutum, damgalama ve ayrımcılık gibi toplumsal durumları odağa almıştır. Günümüzde uluslararası ve ulusal politikalar doğrultusunda hazırlanan kanun, yasa ve yönetmelikler özel gereksinimli bireylerin her alanda toplumla bütünleştirilmesini desteklemekte ve özel gereksinimli bireylere yönelik ayrımcılığa karşı çıkmaktadır; ancak bunlarla birlikte toplumdaki bireylerin özel gereksinimli bireylere yönelik olumlu tutumlara sahip olması da kritik bir öneme sahiptir (Özyürek, 2006). Toplumdaki bireylerin kişisel deneyimleri, inanç ve tutumları özel gereksinimli bireylerin kabulünde önemli bir rol oynamaktadır ve bireylerin özel gereksinimli bireylere yönelik inançları kalıp yargılardan etkilenmektedir (Jorm, 2000). Bir birey, yer veya başka konular hakkında oluşturulan toplumsal bilginin temsilleri olan kalıp yargılar (Fazio ve Olson, 2003), aşırı genellemeler yapılmasına neden olurken, tutumlar kişilere karşı olumlu veya olumsuz şekilde değerlendirme yapma eğilimi (Katz, 1960) şeklinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla kalıp yargılar, algılarımızı etkileyerek mantıksız ve peşin hükme dayalı inançların kabul edilmesi sonucu, olumsuz tutumlar geliştirilmesine yol açmakta, tutumlar ise belli kişi, nesne ya da durumlara karşı nasıl bir düşünce, duygu ve davranış eğilimi göstereceğimizi belirlemektedir. Toplumun özel gereksinimli bireylere karşı tutumu genellikle, kalıp yargı, cehalet, acıma, dışlama ve merak hisleriyle özdeşleşmektedir (Akt. Uçar, 2008) ve özel gereksinimli bireyler hasta, bağımlı, aciz, acınacak, yardım edilecek, yetersiz ve pasif bireyler olarak değerlendirilebilmektedir (Shakespeare, 1994). Farklı nedenlerden dolayı toplumda geçerli normlara ve

beklentilere uygun davranışlar gösteremeyen bireylerin 'dezavantajlı', 'alt', 'zayıf', 'güçsüz' ve 'aşağı' vb. şekilde sınıflandırılmaları ve etiketlenmeleri, bu bireylerin ötekileştirilerek sosyal gruplara katılımlarının sınırlandırılmasına ve sosyal olarak dışlanmalarına (Stafford ve Scott, 1986), kendilerini değersiz kılan bir sosyal kimlik kazanmalarına (Crocker, Major ve Steele, 1998) neden olabilir. Tüm bu durumlar da özel gereksinimli bireylerin ayrımcı tutum ve davranışlara maruz kalmalarına neden olacağından, bu bireylerin toplumla entegrasyonun önünde ciddi bir sorun oluşturarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal etkileşimdeki yetersizlikler ile karakterize olan Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan bireylerin davranışsal ve iletişim becerilerindeki eksiklikleri, bu bireylerin toplumla bütünleşebilmelerinde güçlükler yaşamalarına neden olabilmektedir. Diğer yandan tanılama kriterlerinin değışmesi, tıbbın ilerlemesi, OSB'ye yönelik toplumsal farkındalığın artması ve ailelerin bilinçlenmesi gibi faktörler neticesinde OSB'nin görülme oranı dünya çapında artış göstermektedir (Hertz-Piccioto ve Delwiche, 2009; Flood, Bulgrin ve Morgan, 2013). Günümüzde bu oranın 54 çocukta bir olduğu tahmin edilmektedir (CDC, 2020). Başka bir deyişle hızla artan OSB görülme oranı, her geçen gün toplumda ve eğitim kurumlarında OSB olan bireylerle karşılaşma oranının artacağı anlamına gelmektedir. Bu durumda OSB'ye yönelik eğitimcilerin tutumlarının da belirlenmesinin özellikle önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü öğretmenlerin OSB olan bireylere yönelik tutumları hem OSB olan öğrencilerin bütünleştirici eğitim ortamlarından yararlanmaları hem de diğer öğrencilerin OSB'ye bakış açıları açısından etkili olabilir.

OSB'nin etiolojisinde bilinmeyenlere dair öne sürülen farklı görüşler ve semptomlarda görülen değışkenlikler OSB'ye yönelik yanlış inançları meydana getirmektedir (Furnham ve Buck, 2003). Ayrıca OSB olan bireylere yönelik kalıp yargıların bilimsel bilgi ve gerçeklerden ziyade çoğunlukla film, roman, gazete ve dergilerle şekillendiği, bilgi yetersizliğinden dolayı OSB'nin çoğu zaman zihinsel yetersizlikle eş tutulduğu ve tedavisi olmayan bir hastalık olarak görüldüğu ya da zaman zaman istisnai örneklerden yola çıkılarak üstün yetenekleri olan bireyler olarak değerlendirilebildiği ve yanlış inançlara hatalı medya gösteriminin de katkıda bulunduğu bildirilmiştir (Huws ve Jones, 2010; Karabekiroğlu ve diğ., 2009; Mahoney, 2007; Sarrett, 2011). Bunlarla birlikte OSB olan çocukların bazı davranışları yıkıcı ve kasıtlı olarak görülebilmekte (Apers, 2016) ve hiçbir görünür fiziksel niteliğe sahip olmayan OSB olan bireylerin yıkıcı ve alışılmadık sosyal davranışları ile fiziksel görünüşleri arasındaki tutarsızlığın bu bireyleri olumsuz algılara daha açık hale getirdiğini belirtilmiştir (Gray, 2002). Araştırma bulguları da genel olarak OSB hakkında sınırlı bilgiye sahip olmanın, OSB'ye yönelik tutumları etkilediğini ortaya koymaktadır (Campbell, Ferguson, Herzinger, Jackson ve Marino, 2004; Karabekiroğlu ve diğ., 2009). Çeşitli araştırmalar OSB olan çocukların akranlarının da OSB ile ilişkili genellikle olumsuz sosyal algı geliştirdiklerini ve OSB olan bireylere yönelik aşağılayıcı, olumsuz tutum ve davranışlar sergilediklerini, olumsuz kişilik özellikleri atfettiklerini göstermektedir (Swaim ve Morgan, 2001; Campbell, Ferguson,

Herzinger, Jackson ve Marino, 2004; Odom, Li, Sandal, Zercher, Marquart ve Brown, 2006; Yeong, Ostrosky ve Fowler, 2012; Mavropoulou ve Sideridis, 2014). Bu deneyimler, OSB olan bireylerin, kendilerini olumsuz olarak algılamalarına, izolasyon nedeniyle daha fazla kaygı, kafa karışıklığı ve üzüntü yaşamalarına yol açabilmektedir (Shea ve Mesibov, 2005; Foley-Nicpon, Doobay ve Assouline, 2010). Özetle OSB olan bireyler için toplumsal dışlanma ve olumsuz tutum ve davranışlara maruz kalma, kısacası damgalanma duygusu ile mücadele etme, son derece zor bir mücadeledir (Martin, 2012).

Bütünleştirici eğitim ortamları da OSB olan bireylere normal akranlarıyla etkileşim fırsatı sunmasına rağmen, OSB olan öğrenciler için yeterince hazırlanmış değildir (Shea ve Mesibow, 2005; Campbell, Ferguson, Herzinger, Jackson ve Marino 2004). Oysaki OSB olan bireylerin sosyal yeterliliklerini geliştirmek ve olumlu ilişkiler kurabilmeleri için sınıf ortamlarının en ideal yer olduğu (Masten ve Motti-Stefanidi, 2009), sınıf öğretmenin haftada yaklaşık otuz saat birlikte vakit geçirmesi nedeniyle öğrenci ve öğretmen arasında güçlü ilişkilerin kurulmasının önemi (Doll, 2009) ve öğretmenin inanç, algı ve tutumlarının öğrencileri bütünleştirici eğitime kabul etmek istemeleri konusunda ve öğrenciler üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu (Ainscow, 2008) bildirilmektedir. Bunlarla birlikte pek çok okul OSB olan öğrencileri okula kabul etmemek konusunda çaba göstermekte (Sun, Allison, Auyeung, Baron-Cohen ve Brayne, 2013a), çok sayıda ebeveyn de damgalama ve ayrımcı tepkilere maruz kalmamak adına çocuklarının tanısını gizleme eğilimi içersindedir (Sun, Allison, Auyeung, Baron-Cohen ve Brayne, 2013b). Bazı çalışmalar öğretmenlerin, OSB hakkında genellikle eksik ya da yanlış bilgiye sahip olduklarını (Yumak ve Akgül, 2010; Al-Sharbatı ve diğ., 2013; Liu ve diğ., 2016), OSB olan çocukları tembel, agresif, söz dinlemeyen, çekingen, bağımlı-muhtaç öğrenciler olarak gördüklerini (Mcgregor ve Campbell, 2001; Engelhardt, 2014), OSB olan öğrencilerin normal sınıflarda olmasının diğer öğrenciler üzerinde olumsuz bir etki yaratacağı ve sınıfın dikkatini dağıtacağı konusunda endişe duyduklarını (Mcgregor ve Campbell, 2001) ve kaynaştırma konusunda genel olarak olumsuz tutuma sahip olduklarını (Mavropoulou ve Padelıadu, 2000) ortaya koymaktadır. Öğretmenler sahip oldukları tutumlar doğrultusunda, OSB olan öğrencilerin normal eğitim sınıflarındaki başarısına ve başarısızlığına katkıda bulunan, kabul edici veya dışlayıcı davranışlar sergileyebilmektedirler (Horrocks, White ve Roberts, 2008). Ayrıca öğretmenler genel olarak OSB hakkında olumsuz bir görüşe sahiplerse, OSB tanısı olan öğrencilerine karşı olumsuz inançlara sahip olma olasılığı da daha fazla olacaktır (Engelhardt, 2014). Bu durumda OSB olan öğrencilerin eğitim ortamlarından yararlanabilmeleri ve uyumsal davranışları gerçekleştirebilmelerinin de güç olacağı düşünülmektedir.

Öğretmenlerin özel gereksinimli bir öğrenciye dair sahip oldukları inançların, algı ve tutumların bu öğrencileri bütünleştirici eğitime kabul etmek istemeleri konusunda ve öğrenciler üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Ainscow, 2008, 240). Genel olarak, son yıllarda ülkemizde örgün eğitime devam eden kaynaştırma öğrencilerinin sayısında ve otizmlı çocukların görülme sıklığında önemli bir artış olduğu gözlenmektedir (CDC, 2020; Çakıroğlu ve Melekoğlu, 2014, s.802). Bu durum öğretmenlerin özel eğitim

ve kaynaştırma ortamlarında OSB olan öğrencilerle karşılaşma oranlarında da artış olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin, otizmliler öğrencilerin akademik ve sosyal beceri alanlarında yaşadıkları eksiklerin giderilmesinde, içinde bulunulan eğitim ortamından maksimum düzeyde yarar elde edebilmelerinde oldukça önemli bir role sahip oldukları inkar edilemeyen bir gerçektir. Bu doğrultuda bireysel ihtiyaçlara cevap verebilmenin öneminin arttığı ve hedeflendiği günümüzde OSB olan öğrencilere yönelik bütünleştirici eğitim uygulamalarının sağlıklı bir şekilde yerine getirilebilmesi aynı zamanda dışlayıcı ve olumsuz yaşantıları önlemek için öğretmen tutumlarının belirlenmesi önemlidir. Öğretmenlerin OSB olan bireylere yönelik tutumlarının olumlu yönde olması için birtakım müdahalelerin yapılması gerekebilir. Ancak bu konuda bir müdahale planı oluşturulabilmesi ve tutumların iyileştirilmesine ilişkin çalışmaların yapılabilmesi için öncelikle mevcut durumun saptanması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaç doğrultusunda araştırmada uyarılama çalışması yapılan ölçeğin Türkiye'de OSB olan bireylere yönelik toplumsal tutumları tespit etmeye yönelik kullanılabilecek standart bir ölçme aracı olması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Türkçe uyarılması yapılan ölçeğin ülkemizde, OSB olan bireylere yönelik toplumsal tutumlar ile ilişkili çalışmaların çoğalmasına imkan sağlayacağı da düşünülmektedir. Bu nedenle bu araştırmada öğretmenlerin OSB olan bireylere yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla, Flood, Bulgrin ve Morgan (2013) tarafından geliştirilen Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği'nin (OYTTÖ) Türkçe'ye uyarlanması amaçlanmıştır. Bu araştırmacının amacına yönelik olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- a) OYTTÖ'nin geçerlik düzeyi nedir?
- b) OYTTÖ'nin güvenilirlik düzeyi nedir?

Yöntem

Bu araştırma toplumun OSB olan bireylere yönelik tutumlarını ölçmeyi amaçlayan ve Flood, Bulgrin ve Morgan (2013) tarafından ABD'de geliştirilen Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği'nin (OYTTÖ) Türkçe'ye uyarlanması çalışmasıdır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini elverişli örnekleme tekniği ile seçilen ve 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul il Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı kurumlarda çalışan, araştırmaya katılmayı kabul eden toplamda 610 öğretmen oluşturmaktadır. Elverişli örnekleme tekniği, araştırmacının örnekleme ulaşmasının çok zor olduğu durumlarda kolaylıkla erişebileceği örnekleme almasını içermektedir (Monette, Sullivan ve De Jong, 2010).

OYTTÖ uyarılama çalışmasını yürütmek amacıyla iki farklı çalışma grubundan elde edilen veriler kullanılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yürütüldüğu birinci çalışma grubu 327 öğretmenden oluşturulmuştur. Bu çalışma grubunun 248'i (%75,8) kadın, 79'u (%24,2) erkektir. Öğretmenlerin, 26'sı

(%8) 25 ve altı, 116'sı (%35,5) 26-35, 128'i (%39,1) 36-45, 51'i (%15,6) 46-55, 6'sı (%1,8) 56 ve üstü yaş aralığındadır. Öğretmenlerin 95'inin (%29,1) branşı sınıf öğretmenliği, 24'ünün (%7,3) okul öncesi öğretmenliği, 35'inin (%10,7) özel eğitim, 38'inin (%11,6) psikolojik danışmanlık ve rehberlik, 135'inin (%41,3) diğer (branş) branştır. Öğretmenlerin 275'i (84,1) lisans, 52'si (%15,9) yüksek lisans/doktora mezunudur.

Yapı geçerliğini örnekleme verileriyle gerçekleştirilen geçerlik güvenirlik çalışmalarının ardından, elde edilen yapının gözlenen veri setiyle uyumunu değerlendirmek amacıyla seçilen 283 öğretmen araştırmanın ikinci çalışma grubunu oluşturmaktadır. Bu çalışma grubunun 213'ü (%75,3) kadın, 70'i (%24,7) erkektir. Öğretmenlerin, 30'u (%10,6) 25 ve altı, 133'ü (%47,0) 26-35, 82'si (%29,0) 36-45, 38'i (%13,4) 46-55 yaş aralığındadır. Öğretmenlerin 58'inin (%20,5) branşı sınıf öğretmenliği, 43'ünün (%15,2) okul öncesi öğretmenliği, 32'sinin (%11,3) özel eğitim, 37'sinin (%13,1) psikolojik danışmanlık ve rehberlik, 113'ünün (%39,9) diğer (branş) branştır. Öğretmenlerin 240'ı (84,8) lisans, 43'ü (%15,2) yüksek lisans/doktora mezunudur.

Veri Toplama Araçları

Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği (Societal Attitudes Toward Autism)

Flood, Bulgrin ve Morgan (2013) tarafından geliştirilen Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği (OYTTÖ) OSB olan bireylere yönelik toplumsal tutumları ölçmek amacıyla kullanılmaktadır. 75 maddeden oluşturulan orijinal ölçekten, 54 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilen pilot çalışma ve uzman görüşleri neticesinde, 30 madde çıkarılarak 45 maddelik bir form elde edilmiştir. Elde edilen 45 maddelik form üzerinde 454 üniversite öğrencisinden toplanan veriler ile faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucu; Toplumsal Tutumlar (16 madde), Bilgi (5 madde), Kişisel Mesafe (5 madde) olmak üzere 3 alt boyut elde edilmiştir. Ölçeğin güvenirlik çalışması sonucu alt ölçekler için Cronbach alfa değeri; Toplumsal Tutumlar için .86, Bilgi için .47 ve Kişisel Mesafe için .71, toplam ölçek için ise .77 olarak hesaplanmıştır. Kişisel mesafeyi kapsayan bazı ölçek maddelerinin Toplumsal Tutumlar alt boyutunda yer alması ve Bilgi alt faktörü için daha güvenilir ölçümlere ihtiyaç duyulması nedeniyle, ölçeğin en son hali olarak faktör analizi sonucu elde edilen 3 alt boyuttan biri olan 16 maddelik Toplumsal Tutumlar alt boyutu kısa form olarak kullanılmaktadır. Son ölçek olan 16 maddelik form, 4'lü likert tipi ölçekteki her bir madde; 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 4 (kesinlikle katılıyorum) arasında ve 2., 9. ile 13. maddeler tersine çevrilerek puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 16, en yüksek puan 64'tür. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe, OSB olan bireylere yönelik toplumsal tutumların olumsuz olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin son hali olan Toplumsal Tutum boyutunu ölçen 16 maddelik alt boyutun Cronbach alfa değeri .86 olarak hesaplanmıştır (Flood, Bulgrin ve Morgan, 2013).

Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği

Engel gruplarını özel olarak ayırmaksınız yetersizlikten etkilenmiş kişilere yönelik tutumları belirlemek için Yuker ve Block'un (1986) geliştirdiği ölçek, Özyürek (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. 6'lı likert tipte hazırlanan ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 0 en yüksek puan ise 120'dir. Ölçeğin güvenirlik katsayısı ,67 test tekrar test güvenirlik katsayısı ,76 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan yüksek puan, cevaplayıcıların yetersizlikten etkilenmiş bireylere karşı kabul edici olumlu tutumları olduğunu göstermektedir.

Bulgular

Dilsel Eşdeğerlik

OYTTÖ'nin Türkçe'ye dilsel eşdeğerlik çalışması için öncelikle alanda çalışan beş uzman tarafından ölçek İngilizce'den Türkçe'ye çevrilmiş ve Türk dili uzmanı ile mütercim tercümanın görüşleri alınarak Türkçe form oluşturulmuştur. Ardından İngiliz profesyonel bir çevirmen tarafından tekrar İngilizceye çevrildikten sonra Türkçe formun orijinaliyle tutarlılık gösterdiği görülmüştür. Ardından İngilizce'ye hakim öğretmenlerden oluşan 40 kişilik bir gruba OYTTÖ'nin önce İngilizce formu, iki hafta sonra da Türkçe formu uygulanmıştır. Dilsel eşdeğerlik çalışması kapsamında OYTTÖ'nin İngilizce ve Türkçe form toplam puanlarının normalliğini belirlemek üzere uygulanan Kolmogorow-Smirnow testi sonucu, dağılımlarının normal olduğu görülmüş ve buna dayanarak parametrik istatistik tekniklerinin kullanılabilir olduğu anlaşılmıştır (Türkçe Uygulama Kolmogorow-Smirnow $Z=.56$, İngilizce Uygulama Kolmogorow-Smirnow $Z=.75$; $p>.05$). Ardından OYTTÖ toplam puanlar bazında yapılan bağımlı grup t testi sonucu iki uygulama arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t= -.044$ $p>.05$). İki uygulama arasında elde edilen pearson korelasyon katsayısı ,75'dir ve bu sonuç istatistiksel olarak ,001 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgular doğrultusunda İngilizce ve Türkçe formların toplam puan bazında birbirine denk olduğu kabul edilmiştir. OYTTÖ'nin her bir maddesi için dilsel eşdeğerliğin sınanması amacıyla uygulanan bağımlı grup t testi sonucu İngilizce ve Türkçe formların hiç bir maddesinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda tüm maddelerin İngilizce ve Türkçe dilsel eşdeğerliliklerinin sağlandığı tespit edilmiştir.

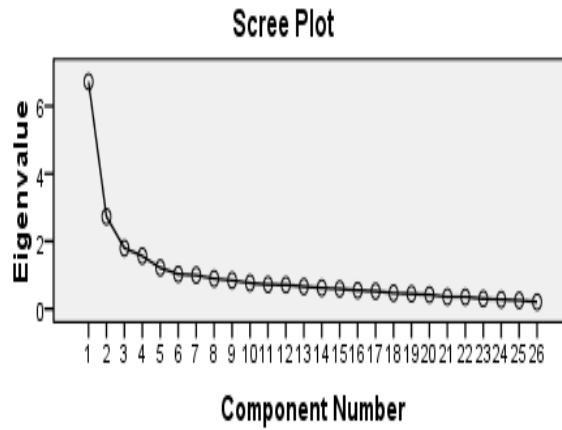
Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Açımlayıcı faktör analizi-AFA

Faktör analizi öncesinde verilerin faktör analizi için uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett Küresellik Testi (sphericity) ile incelenmiştir. Faktörleştirilebilirlik için KMO'nun ,60'dan yüksek, Barlett testinin anlamlı çıkması beklenilmektedir (Büyüköztürk, 2010). KMO değeri 0 ile 1 arasında değişen bir değeri olup, bazı kaynaklara göre bu değerin ,50 ile ,70 arasında normal ,70 ile ,80 arasında iyi

,80 ile ,90 arasında çok iyi ,90 ve üzeri mükemmel olduğu ileri sürülmektedir (Akt. Dağlı, Ergül ve Kaya, 2017). Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği Türkçe formuna ilişkin KMO değeri ,849 olarak hesaplanmış ve Barlett Küresellik testi anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=3.0713$, $df=325$, $p<,001$). Bu sonuçlar, seçilen örneklem sayısının ve verilerin dağılımının faktör analizi yapmak için uygun olduğunu doğrulamaktadır.

Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği'nin 26 maddesi için ilk olarak hiç bir sınırlama getirilmeden gerçekleştirilen faktör analizi sonucu özdeğeri 1'den büyük toplam varyansın 57,915'ini açıklayan 6 faktör elde edilmiştir. Maddelerin, açıkladıkları yük incelendiğinde, birden fazla faktöre ,30'un üzerinde katkı sağlaması ve aralarında en az ,10 oranında bir fark görülmemesi nedeniyle faktörlerin ayrışmadığı tespit edilmiştir. Yamaç birikinti (scree plot) grafiğine bakıldığında üçüncü noktadan itibaren eğrinin düzleşmeye başladığı ve bu noktadan sonra aralıkların yaklaşık olarak birbirinin aynısı olduğu görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği Türkçe Formu Yamaç-Birikinti (Scree Plot) Grafiği

Flood, Bulgrin ve Morgan (2013) tarafından teorik alt yapısı oluşturulan Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği üç faktörlü olarak tanımlanmıştır. Buradan hareketle yamaç-birikinti grafiğinin de incelenmesiyle Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği Türkçe formunun üç faktörlü bir yapısı olduğu öngörülmüştür. Faktör analizi tekrarlanarak ölçeğin orijinalinde belirlenen 3 alt faktörde yer alan maddelerin ne oranda bu 3 faktörde toplandığı değerlendirilmiştir. Üç faktör üzerinden tekrar gerçekleştirilen faktör analizine ilişkin bulgular Tablo 1'de yer almaktadır.

Ölçeğin orijinali de 3 faktörden oluştuğu için ölçek 3 faktöre zorlandığında, 26 maddenin üç faktör altında toplandığı, 8 maddeden oluşan "Kişisel mesafe" adı verilen ilk faktörün yük değerlerinin ,786 ile ,410 arasında değiştiği görülmüştür. "Bilgi" adı verilen ikinci faktörde 8 madde bulunmakta

maddelerin faktör yük değerleri ,653 ile ,469 arasında değişmektedir. “Toplumsal Yaşam” adı verilen üçüncü faktörde ise 10 madde bulunmakta, maddelerin faktör yük değerleri ,700 ve ,324 arasında değişmektedir. Faktör yük değerinin ,45 ya da daha yüksek olması seçim için iyi bir ölçüttür; fakat bu değerin ,30'a kadar indirilebileceği belirtilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Az sayıda maddenin faktör yük değerinin ,45'in altında olması nedeniyle ölçeğin Açıklayıcı Faktör Analizi için faktör yükü kabul düzeyi ,30 olarak belirlenmiştir. Buna göre birinci faktörün ölçek varyansının %25,823'ünün, ikinci faktörün %10,505'ini, üçüncü faktörün ise %6,956'sını, üç faktörün toplam varyansın %43,284'ünü açıkladığı görülmüştür. Faktörlerin her bir maddeye ilişkin açıkladıkları ortak varyans miktarı ise ,647 ile ,189 arasında değişmektedir.

Ölçek faktörlerinin adlandırılmasında, ilk ikisi için orijinal ölçekte yer alan faktör isimleri kullanılmış, üçüncü faktör ölçekle aynı adı taşıması ve bazı maddelerin farklı faktörlere yerleşmeleri nedeniyle “Toplumsal Yaşam” olarak adlandırılması daha uygun görülmüştür. Faktör analizi sonucu üç faktöre yerleşen maddelerin orijinal ölçekte yer alan “Kişisel Mesafe”, “Bilgi” ve “Toplumsal Tutum” faktörlerinin içerdiği maddelerle büyük oranda örtüştüğü, 8 maddenin kendi faktörü dışında başka bir faktöre yerleştiği görülmüştür. Orijinal ölçekte “Bilgi” olarak adlandırılan 2. faktörün içerdiği maddeler ile Türkçe ölçektekilerin aynı olduğu görülmüştür. Türkçe ölçekte ek olarak 12 (Otizmliler, ilişki kurma ve duygusal yakınlık göstermede yetersizdir), 15 (Otizmliler başkalarının duygularını anlayamazlar) ve 16 (Normal sınıflara yerleştirilen otizmliler, aynı sınıftaki diğer öğrenciler için dikkat dağıtıcı bir unsurdur) numaralı maddeler de 2. faktör altında toplanmıştır. Orijinal ölçekte “Kişisel Mesafe” adı verilen 1. faktöre giren 26 (Otizmliler normal bir hayata sahip olabilirler) numaralı maddenin Türkçe formda “Toplumsal Yaşam” adı verilen 3. faktör altında toplandığı, aynı zamanda orijinal ölçekte 3. faktörde yer alan 5 (Yaşadığım çevrede otizmliler için bir kurum açılsa, başka bir yere taşınmayı düşünürüm), 7 (Otizmliler etrafında olmaktan korkarım), 9 (Aynı sınıfta otizmlilerle oturuptan rahatsız olmam) ve 14 (Otizmliler beni rahatsız eder) numaralı maddelerin de 1. faktöre yerleştikleri görülmüştür. Ölçeğin orijinal çalışmasında “Toplumsal Tutum” adı verilen faktörde bazı kişisel mesafeyi kapsayan maddelerin de yer alması ve 2. faktör olan bilgi faktörünün daha güvenilir ölçümlerle desteklenmesi gerektiği gerekçesiyle ölçekten çıkarılarak, ölçeğin son hali olarak 16 maddeyi kapsayan “Toplumsal Tutum” faktörünün kullanılmasına karar verilmiştir (Flood, Bulgrin ve Morgan, 2013). Buna dayanarak ölçeğin orijinalinde farklı faktörlere yerleşen 8 maddenin, Türkçe formunda anlam içeriği açısından dağıldıkları faktör maddeleriyle örtüştükleri görülmektedir.

Tablo 1

OYTTÖ Türkçe Formundaki Maddelere İlişkin İkinci Çalışma Sonrası Elde Edilen Döndürülmüş Faktör Yük Değerleri ve Madde Ortak Faktör Varyansı

Maddeler	Ortak Faktör Varyansı	Döndürülmüş Faktör Yük Değerleri		
		FAKTÖR-1	FAKTÖR-2	FAKTÖR-3
Madde 5	,248	,410		
Madde 7	,466	,653		
Madde 9	,416	,631		
Madde 14	,485	,666		
Madde 22	,647	,779		
Madde 23	,645	,786		
Madde 24	,623	,760		
Madde 25	,623	,725		
Madde 12	,380		,587	
Madde 15	,359	,349	,487	
Madde 16	,462		,653	
Madde 17	,494		,620	
Madde 18	,454		,615	
Madde 19	,521		,606	,344
Madde 20	,417		,637	
Madde 21	,247		,469	
Madde 1	,523			,700
Madde 2	,376			,567
Madde 3	,502			,641
Madde 4	,366			,595
Madde 6	,477		,309	,614
Madde 8	,341		,351	,455
Madde 10	,386		,301	,535
Madde 11	,189			,324
Madde 13	,227			,408
Madde 26	,379		,323	,483

Ölçeğin faktör yapısına ilişkin analizler sonrasında OYTTÖ'nin 3 alt boyutu ve alt boyutları ile tüm ölçek arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla korelasyon katsayıları hesaplanarak Tablo 2'de sunulmuştur. OYTTÖ'nin tüm alt boyutları ve toplam ölçek arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < ,001$).

Tablo 2

OYTTÖ Türkçe Formundaki Maddelere İlişkin İkinci Çalışma Sonrası Elde Edilen Döndürülmüş Faktör Yük Değerleri ve Madde Ortak Faktör Varyansı

Alt Boyutlar	Kişisel			OYTTÖ Toplam
	Mesafe	Bilgi	Toplumsal Yaşam	
Kişisel Mesafe		,231	,410	,719
Bilgi			,426	,712
Toplumsal Yaşam				,833

Ölçüt bağımlı geçerlik. OYTTÖ ölçüt-bağımlı geçerliğini sınamak üzere OSB'ye yönelik tutumları ele alan Türkçe geçerliği ve güvenilirliği yapılan bir ölçme aracı olmadığı için, ilişkili olduğu düşünölen, ölçeğin orijinal çalışmasında da kullanılan Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. İki ölçek arasındaki korelasyonlar incelenmiş, YEKYTÖ ile Kişisel Mesafe alt boyut arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki (Kişisel Mesafe=.28, Bilgi=.35, Toplumsal Yaşam =.46, OYTTÖ Toplam=.49) bulunmuştur ($p<.001$).

Güvenirlik Çalışması

OYTTÖ güvenilirliği için Cronbach alfa katsayısı ve test tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca OYTTÖ'nin madde analizleri, her bir madde için madde toplam ve madde kalan korelasyonlarına ve alt %27'lik-üst %27'lik grupların madde ve alt boyut puanları arasındaki farklara bakılarak incelenmiştir.

Yapılan analizler sonucunda tüm ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısının .87 olduğu bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin Kişisel Mesafe alt boyutu için Cronbach Alpha katsayısı .85, Bilgi alt boyutu için .78 Toplumsal Yaşam alt boyutu için .77 olarak hesaplanmıştır.

Test tekrar test güvenilirliği çalışması sonucunda, 3 hafta ara ile yapılan uygulamalarda ölçeğin bütünü için .72, Kişisel Mesafe alt boyutu için .61, Bilgi alt boyutu için .62, Toplumsal Yaşam alt boyutu için .63 düzeyinde pozitif yönde ve anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<.001$).

Madde analiz işlemleri kapsamında gerçekleştirilen, Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği'ndeki her bir maddenin ölçeğin bütünüyle ne kadar ilişkili olduğunu ortaya koymak ve her bir maddenin ayırt ediciliğini değerlendirmek amacıyla hesaplanan, madde-toplam ve madde kalan korelasyonları ile ölçek toplam puanlarına göre alt %27 ve üst %27 puan aralığındakilerin madde puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığına ilişkin t testi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Ölçeğin bütününde yer alan 26 maddenin madde toplam korelasyon katsayıları ,277 (Madde11) ile ,635 (Madde 19) arasında değişmektedir. Her bir maddenin değerinin toplamdan çıkarılması ile elde edilen kalan değer ile madde arasındaki ilişkiye bakılarak hesaplanan madde kalan korelasyon değerlerinin ise ,207 (Madde11) ve ,585 (Madde19) arasında değiştiği görölmüştür. Ölçekteki tüm maddelerin madde toplam ve kalan korelasyon katsayılarının genel kabul gören ,20'nin üzerinde (Otrar ve Argın, 2015) ve $p<.001$ düzeyinde anlamlı olduğu görölmektedir. Tüm bu sonuçlar ölçeği oluşturan bütün maddelerin aynı yapı içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca maddeler bazında gerçekleştirilen bağımsız grup t testi sonuçları, tüm maddelerde üst %27'lik grubun madde ortalama puanının alt %27'lik grubun madde ortalama puanından anlamlı derecede ($p<.001$) yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar ölçekteki tüm maddelerin ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3

Madde Analizi

Maddeler	N	Madde Toplam		Madde Kalan		Alt %27 (n=88) - Üst %27 (n=88)	
		r	p	r	p	t	p
FAKTÖR-1							
Madde 5	327	,380	,000	,320	,000	-7,347	,000
Madde 7	327	,540	,000	,488	,000	-10,156	,000
Madde 9	327	,397	,000	,321	,000	-6,042	,000
Madde 14	327	,542	,000	,485	,000	-8,173	,000
Madde 22	327	,583	,000	,534	,000	-9,865	,000
Madde 23	327	,562	,000	,510	,000	-8,756	,000
Madde 24	327	,586	,000	,541	,000	-10,127	,000
Madde 25	327	,628	,000	,583	,000	-10,467	,000
FAKTÖR-2							
Madde 12	327	,441	,000	,374	,000	-6,734	,000
Madde 15	327	,493	,000	,433	,000	-8,147	,000
Madde 16	327	,505	,000	,441	,000	-8,061	,000
Madde 17	327	,445	,000	,386	,000	-6,850	,000
Madde 18	327	,552	,000	,500	,000	-9,661	,000
Madde 19	327	,635	,000	,585	,000	-12,190	,000
Madde 20	327	,357	,000	,295	,000	-6,543	,000
Madde 21	327	,407	,000	,338	,000	-8,287	,000
FAKTÖR-3							
Madde 1	327	,555	,000	,494	,000	-9,549	,000
Madde 2	327	,390	,000	,310	,000	-5,662	,000
Madde 3	327	,599	,000	,532	,000	-12,348	,000
Madde 4	327	,428	,000	,365	,000	-7,206	,000

Tablo 3 (Devamı)

Madde Analizi

Madde 6	327	,573	,000	,517	,000	-11,226	,000
Madde 8	327	,532	,000	,465	,000	-9,607	,000
Madde 10	327	,547	,000	,479	,000	-10,106	,000
Madde 11	327	,277	,000	,207	,000	-3,629	,000
Madde 13	327	,426	,000	,349	,000	-6,984	,000
Madde 26	327	,569	,000	,512	,000	-10,187	,000

OYTTÖ'nin alt boyut ve toplam puanlarının ayırt ediciliklerini belirlemek üzere alt %27 ve üst %27'lik grupların puan ortalamaları arasında bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla uygulanan bağımsız grup t testi sonucu, tüm gruplar için üst %27'lik grubun ortalama puanlarının alt %27'lik grubun ortalama puanlarından anlamlı derecede ($p<,001$) yüksek olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4). Elde edilen bulgular, ölçek alt boyut ve toplam puanlarının ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4

OYTTÖ Alt Boyut ve Toplam Puanlarının Ayırt Ediciliklerini Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

	Grup	N	Art. Ort	Std. Sapma	Std. Hat	t	sd	p
FAKTÖR-1	Alt %27	88	9,35	1,33	,142	-30,097	174	,000
	Üst &27	88	18,6	2,56	,273			
FAKTÖR-2	Alt %27	88	14,4	1,95	,208	-30,552	174	,000
	Üst &27	88	23,2	1,83	,195			
FAKTÖR-3	Alt %27	88	15,9	2,22	,237	-29,359	174	,000
	Üst &27	88	27,1	2,78	,296			
TOPLAM	Alt %27	88	43,0	4,78	,509	-29,449	174	,000
	Üst &27	88	65,9	5,50	,587			

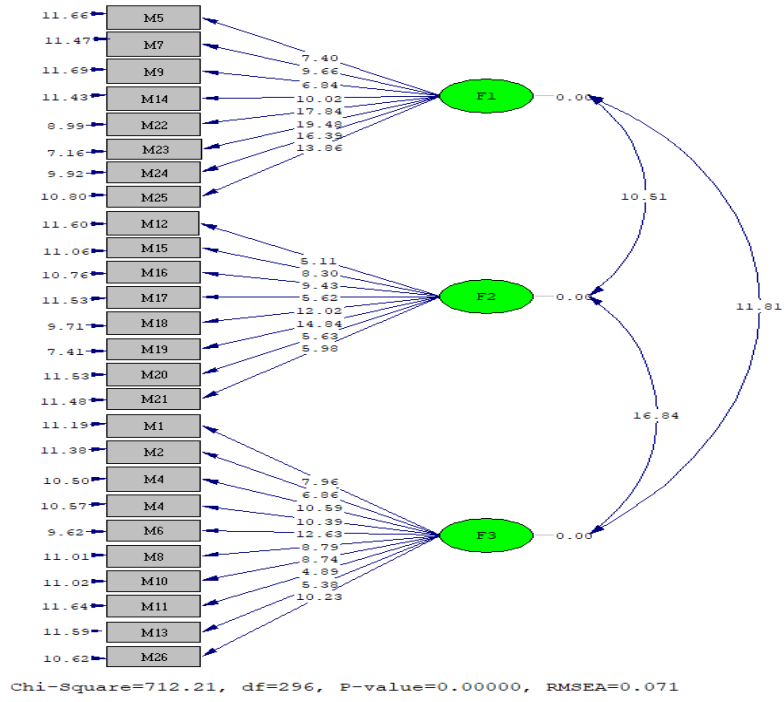
Doğrulayıcı Faktör Analizi-DFA

Otizme Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) sonucunda elde edilen faktör yapısının gözlenen veri setiyle uyum yeteneğini sınamak amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. DFA, verinin temelindeki yapıyı keşfeden AFA'nın bir uzantısı olarak, AFA ile belirlenen faktörler arasında yeterli düzeyde ilişki olup olmadığını, hangi değişkenlerin hangi faktörlerle ilişkili olduğunu, faktörlerin birbirinden bağımsız olup olmadığını, faktörlerin modeli açıklamakta yeterli olup olmadığını sınamak amacıyla kullanılır (Akt. Erkorkmaz, Etikan, Demir, Özdamar ve Sanisoğlu, 2013).

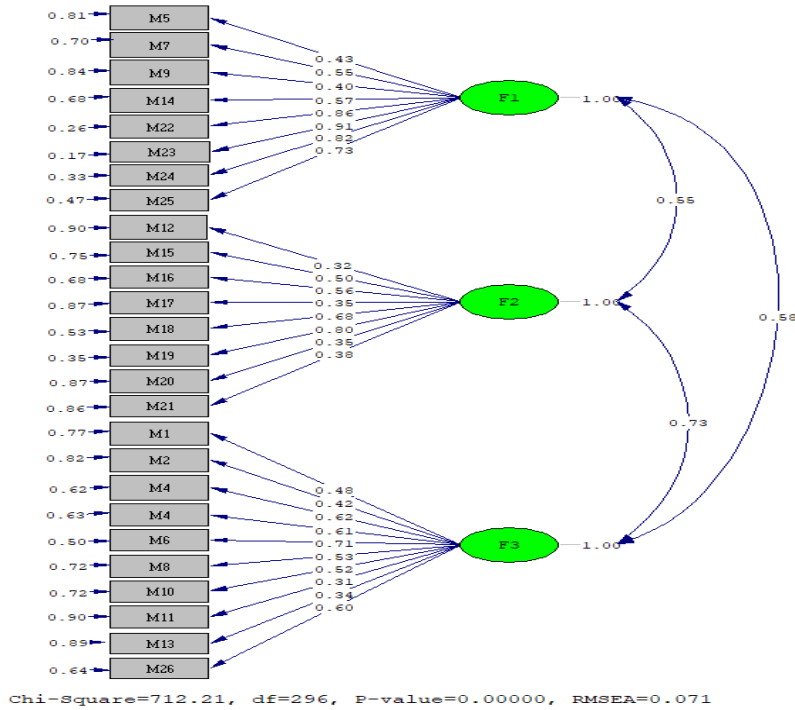
Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda elde edilen, 26 maddeyi içeren 3 faktörlü modele, 283 kişilik farklı bir çalışma grubu üzerinde Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi için Lisrel 8.80 kullanılmıştır.

DFA sonucunda PATH diyagramı oluşturularak modele ait değişkenlerin standartlaştırılmış faktör yük değerleri, t değerleri ve uyum iyiliği değerleri incelenmiştir. DFA sonucunda elde edilen t değeri 1,96'dan büyük olduğunda ,05 düzeyinde; t değeri 2,58'den büyük olduğunda ise ,01 düzeyinde anlamlı olması beklenmektedir (Schumacher ve Lomax, 2010). Elimizdeki modelde tüm maddelere ait t değerlerinin anlamlı olması ($t > 2,58$; $p < ,001$) modelin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir (Şekil 2).

Maddelerin ilişkili oldukları faktörlere ait korelasyon katsayıları (Standartlaştırılmış faktör yükleri) Şekil 3'te verilmiştir. Kişisel Mesafe alt boyutundaki maddelerin faktör yüklerinin ,40 ile ,91 arasında; Bilgi alt boyutundaki maddelerin ,32 ile ,80 arasında; Toplumsal Yaşam alt boyutundaki maddelerin ,31 ile ,71 arasında değiştiği gözlenmiştir. Model incelendiğinde, standartlaştırılmış faktör yük değerlerinin (,31-,91) ve t değerleri dikkate alınarak ($p < ,001$), ölçek maddelerinin her birinin (gözlenen değişken) bağlı olduğu faktörü (gizil değişken) temsil ettiği söylenebilir.

Şekil 2. Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği t değerlerine İlişkin Path Diyagramı

Şekil 3. Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği Standartlaştırılmış Çözüm Değerlerine İlişkin Path Diyagramı

Uyum iyiliği değerleri, genel olarak model tarafından açıklana varyans ve kovaryans miktarının ölçülmesi ile gözlenen verinin modele ne derece uyduğunu belirler (Schumacher ve Lomax, 2010). DFA sonuçlarını değerlendirirken χ^2/sd oranı (Ki-Kare Uyum İyiliği Testi), RSMEA (Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü), GFI (İyilik uyum indeksi), AGFI (Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi), RMR (Artık Oranların Karekökü), SRMR (Artık Ortalamaların Karekökü), CFI (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi), NFI (Normlaştırılmış Uyum İndeksi) ve NNFI (Normlaştırılmamış Uyum İndeksi) uyum indeksleri dikkate alınmıştır (Çapık, 2014; Evcı ve Aylar, 2017). DFA sonucu elde edilen uyum iyiliği değerleri 1'e ne kadar yaklaşırsa modelin gözlenen veriye o kadar uyumlu olduğu söylenebilir. GFI, AGFI, CFI, NFI, NNFI değerleri için ,90-,95 arası kabul edilebilir ve ,95 üzeri ise iyi bir uyumu gösterir (Erkorkmaz, Etikan, Demir, Özdamar ve Sanisoğlu, 2013; Akt. Çapık, 2014). RMSEA, RMR ve SRMR için ise 0,05-0,08 arası kabul edilebilir uyumu ve 0,5'den daha düşük değerler ise iyi bir uyumu gösterir (Schumacher ve Lomax, 2010; Erkorkmaz, Etikan, Demir, Özdamar ve Sanisoğlu, 2013).

Tablo 5

Önerilen Modelin Uyum Değerleri ve Standart Uyum Ölçütleri

Uyum Ölçütleri	İyi Uyum Değerleri	Kabul Edilebilir Uyum Değerleri	Önerilen Modelin Uyum Değerleri
χ^2/df	$0 < \chi^2/df < 3$	$3 < \chi^2/df < 5$	2.406
RMSEA	$0,00 < RMSEA < 0,05$	$0,05 < RMSEA < 0,08$	0,071
GFI	$0,95 < GFI < 1,00$	$0,90 < GFI < 0,95$	0,84
AGFI	$0,95 < AGFI < 1,00$	$0,90 < AGFI < 0,95$	0,81
RMR	$0,00 < RMR < 0,05$	$0,05 < RMR < 0,08$	0,43
SRMR	$0,00 < SRMR < 0,05$	$0,05 < SRMR < 0,08$	0,73
CFI	$0,95 < CFI < 1,00$	$0,90 < CFI < 0,95$	0,94
NFI	$0,95 < NFI < 1,00$	$0,90 < NFI < 0,95$	0,90
NNFI	$0,95 < NNFI < 1,00$	$0,90 < NNFI < 0,95$	0,94

Kaynaklar: (Schermelleh-Engel, Moosbrugger, ve Müller, 2003, Schumacher ve Lomax, 2010; Kline, 2011; Erkorkmaz, Etikan, Demir, Özdamar ve Sanisoğlu, 2013; Çapık, 2014)

Tablo 5'te önerilen model için uygulanan Doğrulamalı Faktör Analizi sonucunda elde edilen uyum değerleri ve standart uyum ölçütlerine yer verilmiştir. DFA sonucu χ^2 değerinin 712.21, serbestlik derecesinin (df) ise 296 olduğu belirlenmiştir. χ^2/df ise 2,40'dır. Bu değer iyi bir uyumun göstergesi

olduğu söylenebilir (Kline, 2011). Önerilen modelin GFI değerinin 0,84 ve AGFI değerinin 0,81 ile kabul edilebilir değerler içerisinde yer almadığı görülmüştür. RMSEA değerinin 0,71; SRMR değerinin 0,73; CFI değerinin 0,94; NFI değerinin 0,90; NNFI değerinin 0,94 olması kabul edilebilir bir uyumun olduğunu, RMR değerinin 0,43 olması iyi bir uyumun olduğunu göstermiştir. Elde edilen değerler ile modelin kabul edilebilir bir model olduğu söylenebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Flood, Bulgrin ve Morgan (2013) tarafından gerçekleştirilen Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği (OYTTÖ)'nin (Societal Attitudes Toward Autism) Türkçe'ye uyarlanması amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak öncelikle ölçeğin dilsel eşdeğerlik çalışması, daha sonra geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır.

Geçerlik çalışması için öncelikle yapı geçerliğini test etmek amacıyla 327 kişilik örneklemden elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik testi ile sınanmıştır (Büyüköztürk, 2010). Elde edilen KMO değeri ,849 ve Barlett Küresellik testi ile elde edilen Ki Kare değeri ($\chi^2=3,0713$ $df=325$, $p<,001$) anlamlı bulunmuştur. KMO ölçütü ,90 ve üzeri mükemmel ,80-,90 arası çok iyi; ,70-,80 arası iyi ,60-,70 arası orta ,50-,60 arası zayıf ,50 ve altı kabul edilemez değere sahiptir (Akt. Dağlı, Ergül ve Kaya, 2017). Bu bağlamda KMO ,849'un faktör analizi yapmak için çok iyi bir değere sahip olduğu söylenebilir. Yapı geçerliğini sınamak amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi uygulanmış, faktörleme yöntemi olarak Temel Bileşenler Analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Açıklayıcı Faktör Analizi için faktör yükü kabul düzeyi ,30 olarak belirlenmiştir. Faktör analizi sonucu ilk olarak özdeğeri 1'den büyük toplam varyansın %57'sini açıklayan 6 faktör elde edilmiştir. Maddelerin açıkladıkları yük miktarı incelendiğinde birden fazla faktöre ,30'un üzerinde katkı sağlamaları ve aralarında en az ,10 oranında bir fark görülmemesi nedeniyle birbirinden ayrılmadığı tespit edilmiştir. Yamaç birikinti grafiğine bakıldığında üçüncü noktadan itibaren eğrinin düzleşmeye başladığı ve bu noktadan sonraki aralıkların yaklaşık olarak birbirinin aynısı olduğu görülmüştür. Ölçeğin orijinali de 3 faktörlü olarak tanımlandığı için ölçek 3'lü faktör çözümlemesi varimax dik döndürme tekniği kullanılarak analiz edilmiş ve elde edilen 3 faktör toplam varyansın %43,284'ünü açıklamıştır. Sosyal bilimlerde yapılan analizlerde %40 ile %60 arasında değişen varyans oranları kabul edilmektedir (Tavşancıl, 2014). Üç faktörün %43,284 ile varyansa yaptığı katkının, kabul edilebilir değerler içerisinde olduğu belirlenmiştir. Maddelerin faktör yükleri ,786 ile ,324 arasında değişmektedir. Orijinal ölçekte Toplumsal Tutum olarak adlandırılan faktörde yer alan 5, 7, 9, 14, 12,15 ve 16 numaralı maddelerin farklı faktörlere yerleştığı; 5 (Yaşadığım çevrede otizmlili bireylerin tedavisi için bir kurum açılırsa, başka bir yere taşınmayı düşünürüm), 7 (Otizmlili birinin etrafında olmaktan korkarım), 9 (Aynı sınıfta otizmlili birinin yanına oturmaktan rahatsız olmam) ve 14 (Otizmlili birine sarılmak beni rahatsız eder) numaralı maddelerin Türkçe formda Kişisel Mesafe olarak adlandırılan ilk faktör; 12 (Otizmlili bireyler, ilişki kurma ve duygusal yakınlık göstermede yetersizdir), 15 (Otizmlili bireyler başkalarının duygularını anlayamazlar)

ve 16 (Normal sınıflara yerleştirilen otizmliler öğrenciler, aynı sınıftaki diğer öğrenciler için dikkat dağıtıcı bir unsurdur) numaralı maddelerin ise Bilgi adlı 2. faktör altında toplandığı görülmüştür. Ayrıca orijinal ölçekte Kişisel Mesafe adlı faktörde yer alan 26 (Otizmliler bireyler normal bir hayata sahip olabilirler) numaralı maddenin Türkçe formda Toplumsal Yaşam adı verilen 3. faktöre yerleştiği tespit edilmiştir. Ölçek faktörlerinin adlandırılmasında ilk ikisi için orijinal ölçekte yer alan faktör isimleri; “Kişisel Mesafe” ve “Bilgi” kullanılmış, 3. faktör ölçekle aynı adı taşıması ve bazı maddelerin farklı faktörlere yerleşmesi nedeniyle “Toplumsal Yaşam” olarak adlandırılmıştır. Üç faktörden oluşan Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği’ndeki 8 madde orijinal formuyla örtüşmüyor olarak görünmekle birlikte anlamsal açıdan örtüşmektedir. Flood, Bulgrin ve Morgan (2013) teorik olarak üç faktörlü bir yapı önermiştir. Gerçekleştirilen faktör analizi sonucu, bazı kişisel mesafeyi ölçen maddelerin Toplumsal Tutum adlı faktöre yerleştikleri gözlemlenmiştir. Aynı zamanda Bilgi faktöründe daha güvenilir ölçümlere ihtiyaç duymaları nedeniyle sadece Toplumsal Tutum faktörünün kullanılmasını uygun görmüşlerdir. Ölçek maddeleri incelendiğinde 2. faktöre yerleşen 12, 15 ve 16 numaralı maddelerin de bilgi ifade eden maddeler olduğu görülmektedir. Bu anlamda maddelerin faktörlere dağılımının ölçeğin temelini oluşturan teorik alt yapıya uygun olarak gerçekleştiği söylenebilir. Yapı geçerliğini test etmek amacıyla ikinci yol olarak ölçeğin tümü ile alt boyutları arasındaki ve alt boyutların birbiri arasındaki ilişkilere bakılmıştır. OYTTÖ’nin alt boyutları arasındaki korelasyon katsayıları değerlerinin ,23 ile ,42; alt boyutların toplam puan arasındaki korelasyon katsayı değerlerinin ,71 ile ,83 arasında olduğu tespit edilmiştir ($p < ,001$). Tüm alt boyutlar arasında ve tüm alt boyutlar ile toplam puan arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olması, ölçekteki tüm faktörlerin aynı yapı içinde olduklarını ortaya koymaktadır. Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğini sınamak amacıyla, doğrudan otizm spektrum bozukluğuna yönelik tutumları ölçen Türkçe uyarlaması yapılan bir ölçme aracı olmaması nedeniyle, birbirleri ile ilişkili olduğu düşünülen Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği’nden yararlanılmıştır. Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği alt boyutları ve toplam puanları ile ölçüt alınan ölçek puanı arasında ,001 düzeyinde pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği orijinal çalışmasında da Yetersizlikten Etkilenmiş Kişilere Yönelik Tutum Ölçeği (Attitudes Towards Disabled Persons Scale) ölçüt alınarak ölçüt bağımlı geçerlik değerlendirilmiş ve, 005 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı korelasyon katsayıları elde edilmiştir (Flood, Bulgrin ve Morgan, 2013). Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği’nin güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla Cronbach Alpha içtutarlık katsayısının hesaplanması yanı sıra test-tekrar test güvenilirliği, madde toplam ve madde kalan puan korelasyonları ile madde ayırt edicilik hesaplamaları yapılmıştır (Büyüköztürk, 2010). Ölçeğin toplam güvenilirlik hesaplamasında kullanılan Cronbach Alpha içtutarlık katsayısı ,87’dir. Alt boyutların içtutarlık katsayı değerleri ise; “Kişisel Mesafe” ,85, “Bilgi” ,78, “Toplumsal Yaşam” ,77 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin orijinal çalışmasında iç tutarlık katsayısı tüm ölçek, “Toplumsal Tutumlar”, “Bilgi” ve “Kişisel Mesafe” alt boyutları için sırasıyla ,77, ,86, ,47 ve ,71 olarak bulunmuştur. Ölçeğin orijinal çalışmasında,

bazı kişisel mesafeyi ölçen maddelerin Toplumsal Tutum adlı faktöre yerleşmesi ve bilgi faktöründe daha güvenilir ölçümlere ihtiyaç duyulması nedeniyle Toplumsal Tutum faktörü kısa form olarak kullanılmaktadır. Tutum ölçeklerinde güvenilirlik ölçütü olarak kabul edilecek güvenilirlik katsayısının düzeyi ,70 ve üzeri kabul edilebilir olarak görülmektedir (Gözüm ve Aksayan, 2002). Ölçeğin bütünü ve her bir alt boyutu için hesaplanan Cronbach Alpha içtutarlık katsayısının ,70'in üzerinde olması, içtutarlık güvenilirlik katsayılarının iyi düzeyde olduğunu ve ölçeğin bütün olarak ve alt boyutlarının kendi içinde tutarlı olduklarına işaret etmektedir. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği tüm ölçek için ,72, "Kişisel Mesafe" için ,61, "Bilgi" için ,62, "Toplumsal Yaşam" için ,63 olarak bulunmuştur ($p<,001$). Bu sonuçlar ölçeğin farklı zamanlarda gerçekleştirilen uygulamalarında tutarlı sonuçlar elde edildiğini, ölçeğin devamlılık katsayısı bağlamında test-tekrar test sonuçları açısından güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçeğin orijinal çalışmasında test-tekrar test güvenilirlik hesaplaması yapılmamıştır. Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği'nde yer alan her bir maddenin güvenilirliğini sınamak üzere madde analiz işlemleri gerçekleştirilmiştir (Büyüköztürk, 2010). Ölçekteki her bir maddenin ölçeğin bütünüyle ne kadar ilişkili olduğunu ortaya koymak amacıyla hesaplanan madde toplam korelasyon katsayıları ,27 ile ,63 madde kalan korelasyon katsayıları ,20 ile ,58 arasında değişmektedir. Ölçekteki tüm maddeler için madde toplam ve madde kalan korelasyon katsayıları genel kabul gören ,20'nin üzerindedir (Otrar ve Arđın, 2015). Ölçekteki her bir maddenin ayırt ediciliğini sınamak üzere tüm maddelerde üst %27'lik grubun madde ortalama puanının alt %27'lik grubun madde ortalama puanından anlamlı derecede farklılık gösterip göstermediğine bakılmış ve üst %27'lik grubun madde ortalama puanının alt %27'lik grubun madde ortalama puanından anlamlı derecede ($p<,001$) yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buna göre ölçekteki yer alan tüm maddelerin ayırt edici olduğuna ve ölçekte kalmasına karar verilmiştir. Ayrıca alt boyutlar bazında aynı ayırt edicilik işlemleri gerçekleştirilerek tüm gruplar için farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p<,001$). Alt %27 ve üst %27'lik gruplar için farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olması ölçeğin alt boyutları ve toplam puanlarının ayırt edici olduğunu ortaya koymaktadır (Büyüköztürk, 2010). Yapı geçerliliğini örnekleme verileriyle gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının ardından, AFA sonucunda elde edilen 26 maddeyi kapsayan 3 faktörlü yapının gözlenen veri setiyle uyum yeteneğini değerlendirmek amacıyla, 283 kişilik farklı bir çalışma grubu üzerinde DFA uygulanmıştır. Maddelerin ilişkili oldukları faktörlere ait korelasyon katsayılarına (standartlaştırılmış faktör yükleri) bakıldığında Kişisel Mesafe alt boyutundaki maddelerin faktör yüklerinin ,40 ile ,91 arasında; Bilgi alt boyutundaki maddelerin ,32 ile ,80 arasında; Toplumsal Yaşam alt boyutundaki maddelerin ,31 ile ,71 arasında değiştii gözlenmiştir. DFA'da gizil değişkenleri gözlenen değişkenlere bağlayan standartlaştırılmış değerler, her bir gözlenen değişkenin (ölçek maddeleri) ait oldukları gizil değişken (faktör) açısından önemini ortaya koymaktadır (Şimşek, 2007). Model incelendiğinde, standartlaştırılmış faktör yük değerleri (,31-,91) ve t değerleri ($t>2,58$; $p<,001$) dikkate alınarak (Schumacher ve Lomax, 2010), ölçek maddelerinin her birinin (gözlenen değişken) bağlı olduğu faktöre (gizil değişken) anlamlı bir katkı sağladığı ve modelin kabul

edilebilir bir model olduğu söylenebilir. Model için uygulanan DFA sonucunda elde edilen χ^2/df oranı 2.40'dır. Bu oranın 3'ten küçük olması iyi bir uyumun göstergesi olarak kabul edilmektedir (Kline, 2011, Schermelleh-Engel, Moosbrugger, ve Müller, 2003), dolayısıyla elde edilen bu değer iyi bir uyumun göstergesi olduğu söylenebilir. Diğer uyum değerlerinden RMSEA=0.071, GFI=0.84, AGFI=0.81, RMR=0.43, SRMR=0.73, CFI=0.94, NFI=0.90, NNFI=0,94 olarak hesaplanmıştır. GFI, AGFI, CFI, NFI, NNFI değerleri için ,90-95 arası kabul edilebilir ve ,95 üzeri ise iyi bir uyumu gösterir (Erkorkmaz, Etikan, Demir, Özdamar ve Sanisoğlu, 2013; Akt. Çapık, 2014). RMSEA, RMR ve SRMR için ise 0,05-0,08 arası kabul edilebilir uyumu ve 0,5'den daha düşük değerler ise iyi bir uyumu gösterir (Schumacher ve Lomax, 2010; Erkorkmaz, Etikan, Demir, Özdamar ve Sanisoğlu, 2013). GFI değeri 0,84 ve AGFI değerinin 0,81 ile kabul edilebilir değerler içerisinde yer almadığı görülmüştür. Alanyazında hangi uyum değerlerinin standart kabul edileceğine dair bir görüş birliği bulunmamaktadır (Aroian ve Norris, 2005). Elde edilen RMSEA, GFI, AGFI, RMR, CFI, NFI, NNFI değerleri dikkate alınarak modelin kabul edilebilir bir model olduğu söylenebilir.

Bu araştırmada uyarılama çalışması yapılan ölçeğin Türkiye'de OSB olan bireylere yönelik toplumsal tutumları tespit etmeye yönelik kullanılabilecek ilk standart ölçme aracı olması bakımından önem taşımaktadır. Türkçe uyarılması yapılan ölçeğin ülkemizde, OSB olan bireylere yönelik toplumsal tutumlar ile ilişkili çalışmaların çoğalmasına imkan sağlayacağı da düşünülmektedir. Bireyin tutum konusuna yönelik davranışını tahmin etmek; belirli nesne, durum, olay veya kişilere karşı öğrenilmiş, olumlu ve olumsuz tepki gösterme eğilimi olarak tanımlanan tutumların ölçülmesi ile mümkün olmaktadır (Turstone, 1967; Koballa, 1998). Dolayısıyla insanların OSB'ye yönelik tutumlarını değiştirmek için var olan algıları saptamanın önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla OSB'ye özgü tutumları tespit etmeye yönelik bir ölçme aracının varlığının, OSB olan bireylere yönelik toplumsal tutumları ortaya koymak, OSB olan bireylerin toplumla bütünleşmesinin önünde engel oluşturan tutumlar konusunda farkındalık oluşturmak, toplumsal duyarlılığı arttırmak ve olumsuz tutumları ortadan kaldırmak adına uygun stratejilerin belirlenmesi açısından da faydalı olacağı düşünülmüştür.

Otizm Spektrum Bozukluğuna Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği'nin uyarılama çalışması 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul İl MEB'e bağlı devlet okullarında çalışan 25-55 yaş aralığında 248'i kadın, 79'u erkek toplam 327 öğretmenden elde edilen veriler ile sınırlıdır. Ölçeğin toplumun genelinin OSB'ye yönelik tutumlarını ölçmeyi hedeflediği dikkate alındığında, örneklem grubunun sadece İstanbul'da görev yapan öğretmenlerden oluşması ülke genelindeki öğretmenlerin tutumlarını yansıtmaması açısından sınırlılık oluşturabilir. Bu nedenle öncelikle ölçeğin farklı illerde ve farklı branşlarda çalışan, öğretmenlere yönelik çalışmalarda kullanılması önerilebilir. Bu durumda OSB'ye yönelik genel anlamda öğretmen tutumları ile ilgili verilere ulaşılabilir. Diğer yandan OSB'ye Yönelik Toplumsal Tutumlar Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliğinin, farklı örneklem gruplarıyla yapılan çalışmalarla tekrarlanması ölçme aracının ölçme gücüne önemli katkılar sağlayacağından, farklı örneklem

gruplarıyla yeniden geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması önerilebilir. Ayrıca OSB olan öğrencilerin ihtiyaçlarının mümkün olduğunca yüksek düzeyde karşılanması konusunda etkili olan, ebeveynler, sağlık çalışanları, konuşma ve uğraşı terapistleri gibi profesyonellerin de OSB'ye yönelik tutumlarının değerlendirileceği bir çalışma yapılabilir.

Kaynakça

- Ainscow, M. (2008). Teaching for diversity: The next big challenge. In F. M. Connelly, M. F. He, & J. Phillion (Eds.), *The handbook of curriculum and Instruction* (pp. 240-259). Los Angeles: Sage Publications.
- Al-Sharbati, M. M., Al-Farsi, Y. M., Ouhtit, A., Waly, M. I., Al-Shafae, M., Al-Farsi, O., ... & Al-Adawi, S. (2015). Awareness about autism among school teachers in Oman: A cross-sectional study. *Autism*, 19(1), 6-13.
- Apers, C. (2016). *Teachers' Perceptions About Their Preparedness to Teach and Include Children with Autism Spectrum Disorder in the Regular Classroom*. Master Of Thesis, At Massey University, Palmerston North, New Zealand.
- Aroian, K., & Norris, A. (2005). Confirmatory factor analysis. In B. Munro (Ed.), *Statistical methods for health care research* (5^a ed., pp. 351-375): Lippincott Williams & Wilkins.
- Barnes, C., & Oliver, M. (1993). *Disability: A sociological phenomenon ignored by sociologists*. University of Leeds.
- Büyükköztürk, Ş. (2010) *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (12.Baskı). Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Campbell, J. M., Ferguson, J. E., Herzinger, C. V., Jackson, J. N., & Marino, C. A. (2004). Combined descriptive and explanatory information improves peers' perceptions of autism. *Research in Developmental Disabilities*, 25(4), 321-339.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2020). Newdata on autism: Five important facts to know. Retrieved from <http://www.cdc.gov/ncbddd/autism/facts.html>
- Crocker, J., Major, B., Steele, C. (1998). Social stigma.S. Fiske, D. Gilbert, G. Lindzey (eds.). *In Handbook of Social Psychology*. vol. 2, pp. 504–553. Boston, MA: McGraw-Hill.
- Çapık, C. (2014). Geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(3), 196-205.
- Dağlı, A., Ergül, H. F., & Kaya, İ.(2017). Öğretimsel Muhalefet Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*,5(50), 237-251.
- Doll, B., LeClair, C., & Kurien, S. (2009). Effective classrooms: classroom learningenvironments that fosterschool success. In C. R. Reynolds & T. B. Gutkin (Eds.), *The handbook of school psychology* (4th ed.). Hoboken, NJ: Wiley.
- Engelhardt, J. (2014). The understanding and perceptions of teaching assistantsworking with children with autism. *Good Autism Practice*, 15(1), 22-33.
- Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, O., Özdamar, K., & Sanisoğlu, S. Y. (2013). Doğrulayıcı faktör analizi ve uyum indeksleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 33(1), 210-223.
- Evcı, N., & Aylar, F. (2017). Derleme: Ölçek geliştirme çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10), 389-412.
- Fazio, R.H., & Olson, M.A. (2003). Implicit measures in social cognition research: Theirmeaning and use. *Annual Review of Psychology*, 54, 297-327.
-
-

- Flood, L. N., Bulgrin, A., & Morgan, B. L. (2013). Piecing together the puzzle: Development of the societal attitudes towards autism (SATA) scale. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 13(2), 121-128.
- Foley-Nicpon, M., Doobay, A. F., & Assouline, S. G. (2010). Parent, teacher and, self perceptions of psychosocial functioning in intellectually gifted children and adolescents with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 40 (8), 1028–1038.
- Furnham, A., & Buck, C. (2003). A comparison of lay-beliefs about autism and obsessive compulsive disorder. *International Journal of Social Psychiatry*, 49, 287-307.
- Gözüm, S., & Aksayan, S. (2002). Kültürlerarası ölçek uyarlaması için rehber II: ölçek uyarlama aşamaları ve dil uyarlaması. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 4(1), 9-14.
- Gray, D. E. (2002). ‘Everybody just freezes. Everybody is just embarrassed’: Felt and enacted stigma among parents of children with high functioning autism. *Sociology of Health & Illness*, 24(6), 734-749.
- Güleç-Aslan, Y. (2014). Presevice mental retardation education teachers’ perceptions toward autism spectrum disorders field. *Kastamonu Education Journal*, 22(3), 869.
- Hertz-Picciotto, I., & Delwiche, L. (2009). The rise in autism and the role of age at diagnosis. *Epidemiology (Cambridge, Mass.)*, 20(1), 84-90.
- Horrocks, J. L., White, G., & Roberts, L. (2008). Principals’ attitudes regarding inclusion of children with autism in Pennsylvania public schools. *Journal of autism and developmental disorders*, 38(8), 1462-1473.
- Huws, J. C., & Jones, R. S. P. (2010). ‘They just seem to live their lives in their own little world’: Lay perceptions of autism. *Disability & Society*, 25(3), 331-344.
- Jorm, A. F. (2000). Mental health literacy: Public knowledge and beliefs about mental disorders. *The British Journal of Psychiatry*, 177, 396-401.
- Karabekiroğlu, K., Cakin-Memik, N., Özcan-Özel, O., Toros, F., Öztop, D., Özbaran, B., ... & Aydın, C. (2009). DEHB ve Otizm ile İlgili Bilgi Düzeyleri ve Damgalama: Sınıf Öğretmenleri ve Anababalarla Çok Merkezli Bir Çalışma. *Klinik Psikiyatri*, 12, 79-89.
- Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *Public opinion quarterly*, 24(2), 163-204.
- Kline, R. B. (2011). Ebooks Corporation: Principles and practice of structural equation modeling. *Methodology in the social sciences*. 3rd edition. New York: Guilford Press.
- Koballa, T. R. (1988). Attitude and related concepts in science education. *Science education*, 72(2), 115-126.
- Liu, Y., Li, J., Zheng, Q., Zaroff, C. M., Hall, B. J., Li, X., & Hao, Y. (2016). Knowledge, attitudes, and perceptions of autism spectrum disorder in a stratified sampling of preschool teachers in China. *BMC psychiatry*, 16(1), 142.
- Macaroğlu-Akgül, E. (2012). Are we ready for an inclusive classroom?: school administrators’ and teachers’ perceptions of autism. *Energy education science and technology part B-Social and Educational Studies*, 4(4), 1925-1934.
- Mahoney, D. (2007). *College students' attitudes toward individuals with autism*. Doctoral dissertation, The University of North Carolina at Chapel Hill.
- Martin, D. N. (2012). *The ever-changing social perception of autism spectrum disorders in the United States*. Project completed in partial fulfilment for graduation from the Honors College of East Carolina University.
-
-

- Masten, A. S., & Motti-Stefanidi, F. (2009). Understanding and promoting resilience in children: Promotive and protective processes in schools. In T. B. Gutkin & C. R. Reynolds (Eds.), *The handbook of school psychology* (4th ed.). United States: John-Wiley and Sons.
- Mavropoulou, S., & Padeliağu, S. (2000). Greek teachers' perceptions of autism and implications for educational practice: A preliminary analysis. *Autism*, 4(2), 173-183.
- Mavropoulou, S., & Sideridis, G. D. (2014). Knowledge of autism and attitudes of children towards their partially integrated peers with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 44(8), 1867-1885.
- McGregor, E. M., & Campbell, E. (2001). The attitudes of teachers in Scotland to the integration of children with autism into mainstream schools. *Autism*, 5(2), 189-207.
- Monette, D. R., Sullivan, T. J., & De Jong, C. R. (2010). *Applied social research: A tool for the human services*. Nelson Education.
- Odom, S.L., Li, S., Sandal, S., Zercher, C., Marquart, J.M., & Brown, W.H. (2006). Social Acceptance and Rejection of Preschool Children With Disabilities: A Mixed-Method Analysis. *Journal of Educational Psychology*, 98(4), 807-823.
- Otrar, M., & Arđın, F. S. (2015). Öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 391-403.
- Özyürek, M. (2006). *Engellilere yönelik tutumların değiştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Rakap, S., Balıkcı, S., Parlak-Rakap, A., & Kalkan, S. (2016). An Analysis of Turkish Pre-Service Teachers' Knowledge of Autism Spectrum Disorder: Implications for Teacher Preparation Programs. *SAGE Open*, 6(3), 2158244016668853.
- Sarrett, J. C. (2011). Trapped Children: Popular Images of Children with Autism in the 1960s and 2000s. *Journal of Medical Humanities*, 32(1), 141-153.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of psychological research online*, 8(2), 23-74.
- Schumacher, R. E., & Lomax, R. G. (2010). *A Beginners Guide to Structural Equation Modeling: SEM*.
- Shakespeare, T. (1994). *Cultural Representation of Disabled People : dustbins for disavowal?* *Disability & Society*, 9 (3), 283-299.
- Shea, V., & Mesibov, G. B. (2005). Adolescents and adults with autism. *Handbook of Autism and Pervasive Developmental Disorders, Volume 1, Third Edition*, 288-311.
- Stafford, M.C., & Scott, R.R. (1986). Stigma deviance and social control: some conceptual issues. In *The Dilemma of Difference*, S.C. Ainlay, G. Becker, L.M. Coleman (eds). New York: Plenum.
- Sun, X., Allison, C., Auyeung, B., Baron-Cohen, S., & Brayne, C. (2013a). A review of healthcare service and education provision of Autism Spectrum Condition in mainland China. *Research in Developmental Disabilities*, 34(1), 469-479.
- Sun, X., Allison, C., Auyeung, B., Matthews, F. E., Baron-Cohen, S., & Brayne, C. (2013b). Service provision for autism in mainland China: Preliminary mapping of service pathways. *Social Science & Medicine*, 98, 87-94.
- Swaim, K. F., & Morgan, S. B. (2001). Children's attitudes and behavioral intentions toward a peer with autistic behaviors: Does a brief educational intervention have an effect? *Journal of autism and developmental disorders*, 31(2), 195-205.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
-
-

- Thurstone, L.L. (1967). Attitudes can be measured. In M. Fishbein (Ed.), *Readings in attitude theory and measurement* (pp. 77-89). New York: John Wiley & Sons.
- Uçar, C. (2008). Farklı gelişenleri kabul edici tutum geliştirme programının normal gelişen öğrenci tutumlarının değişimine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Yaşar, P., & Cronin, K. A. (2014). Perspectives of College of Education Students in Turkey on Autism Spectrum Disorders. *International Journal of Special Education*, 29(1), 61-75.
- Yazıcı, D.N., & Akman, B. (2018). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Otizmlili Çocukların Kaynaştırılması Hakkındaki Düşüncelerinin İncelenmesi. *Ozel Eğitim Dergisi*, 19(1), 105-128.
- Yeong Yu, S., Ostrosky, M., & Fowler, S.A. (2012). Measuring Young Children's Attitudes Toward Peers With Disabilities: Highlights from the Research. *Topics in Early Childhood Special Education*, 32(3), 132-142.
- Yuker, H. E., & Block, J. R. (1986). Research with the Attitudes towards Disabled Persons Scales (ATDP) 1960-1985.
- Yumak, N., & Akgül, E. M. (2010). Investigating elementary school administrators' and teachers' perceptions on children with autism. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 910-914.